

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нітченко Алла Григорівна,

orcid.org/0000-0002-2141-8137

кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових
дисциплін Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Крес Наталія Олегівна,

orcid.org/0009-0004-2768-6644

здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Стаття присвячена комплексному аналізу конституційно-правових засад реалізації права на мирні зібрання в Україні в умовах воєнного стану та пошуку балансу між вимогами національної безпеки та збереженням фундаментальних свобод у демократичному суспільстві. У роботі окреслено ключові ризики, що супроводжують здійснення свободи мирних зібрань у період підвищених загроз, зокрема тенденцію до фактичного зміщення від проведення мирних зібрань на підставі повідомлення до розширення дискреції органів влади щодо заборони масових заходів і посилення правової невизначеності для організаторів і учасників. На підставі аналізу конституційних положень, спеціального законодавства про правовий режим воєнного стану та практики застосування обмежувальних рішень військових адміністрацій встановлено фрагментарність національного регулювання свободи мирних зібрань і відсутність спеціального закону, який би комплексно визначав процедури, критерії та наслідки обмеження цього права, включно з механізмами судового контролю.

Обґрунтовано доцільність законодавчого закріплення презумпції мирного характеру зібрання та впровадження чітких алгоритмів оцінювання допустимості обмежень за критеріями законності, легітимної мети, необхідності й пропорційності. Водночас наголошено, що ефективна модель реагування має передбачати не лише заборони, а й управління ризиками: пріоритетом повинні стати альтернативні рішення (визначення безпечних локацій, встановлення умов проведення), здатні забезпечити реалізацію свободи зібрань без створення не виправданих загроз.

Особливу увагу приділено узгодженню національних підходів із міжнародними стандартами та практикою Європейського суду з прав людини щодо позитивних зобов'язань держави у сфері свободи зібрань навіть у кризових ситуаціях. У підсумку обґрунтовано першочергову потребу нормативного уточнення дефініцій, процедур і стандартів обмеження права на мирні зібрання під час воєнного стану, а також гармонізації українського регулювання з європейськими підходами для усунення прогалів і колізій у правовому регулюванні.

Ключові слова: право на мирні зібрання, воєнний стан, обмеження конституційних прав, пропорційність обмежень, національна безпека, фундаментальні права людини.

Nitchenko Alla, Kres Nataliia. Constitutional foundations for the exercise of the right to peaceful assembly under martial law

The article is devoted to a comprehensive analysis of the constitutional and legal foundations for the exercise of the right to peaceful assembly in Ukraine under conditions of martial law, as well

as to the search for a balance between the requirements of national security and the preservation of fundamental freedoms in a democratic society. The study identifies key risks accompanying the exercise of freedom of assembly during periods of heightened threats, in particular the tendency towards a *de facto* shift away from the notification-based model of holding peaceful assemblies, the expansion of public authorities' discretion to prohibit mass events, and increasing legal uncertainty for organisers and participants. On the basis of an analysis of the constitutional provisions, special legislation on the legal regime of martial law and the practice of restrictive decisions adopted by military administrations, the article establishes the fragmentary nature of national regulation of freedom of peaceful assembly and the absence of a special law that would comprehensively define the procedures, criteria and consequences of restricting this right, including mechanisms of judicial review.

The expediency of legislatively enshrining the presumption of the peaceful character of an assembly and introducing clear algorithms for assessing the admissibility of restrictions according to the criteria of legality, legitimate aim, necessity and proportionality is substantiated. At the same time, it is emphasised that an effective response model should provide not only for prohibitions but also for risk management: priority should be given to alternative solutions (such as the designation of safe locations and the establishment of conditions for holding assemblies) capable of ensuring the exercise of freedom of assembly without creating unjustified threats.

Special attention is paid to the alignment of national approaches with international standards and the case law of the European Court of Human Rights regarding the state's positive obligations in the field of freedom of assembly, even in crisis situations. In conclusion, the article substantiates the urgent need for regulatory clarification of definitions, procedures and standards for restricting the right to peaceful assembly during martial law, as well as for the harmonisation of Ukrainian regulation with European approaches in order to eliminate gaps and conflicts in legal regulation and ensure coherence of the legal framework.

Key words: right to peaceful assembly, martial law, restrictions on constitutional rights, proportionality of restrictions, national security, fundamental human rights.

Постановка проблеми. Право на мирні зібрання є одним із фундаментальних прав людини, що забезпечує можливість громадян висловлювати свої погляди, впливати на суспільно-політичне життя країни та захищати власні інтереси. У демократичному суспільстві це право відіграє важливу роль як засіб громадського контролю над владою та платформа для суспільного діалогу. Конституція України гарантує це право та визначає його ключовим елементом демократичного устрою держави. Водночас у надзвичайних обставинах, як-от воєнний стан, реалізація цього права може бути обмеженою, що потребує особливої уваги з боку законодавства та правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання реалізації права на мирні зібрання та механізми його обмеження перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних правознавців. Теоретичний фундамент дослідження свободи зібрань закладено у працях таких науковців, як Р. Мельник, який детально проаналізував адміністративно-правову природу цього права, та М. Середа, чий

дослідження присвячені співвідношенню права на зібрання із суміжними правами людини. Проблематику конституційних прав в умовах надзвичайних і воєнних станів досліджували Ю. Барабаш, О. Білаш (зокрема, у розрізі філософсько-правових категорій загального і одиничного), а також А. Загороднюк, який фокусував увагу на системному місці права на зібрання в ієрархії конституційних свобод.

Попри значну кількість напрацювань, більшість із них стосувалася мирного часу або періоду до повномасштабної війни 2022 р. Окремі аспекти правозастосування в умовах сучасного воєнного стану висвітлювалися в публікаціях Української гельсінської спілки з прав людини та звітах моніторингових місій ОБСЄ. Проте питання трансформації мирних зібрань у цифрову площину («віртуальні зібрання»), упровадження презумпції мирності на законодавчому рівні та застосування конкретних алгоритмів для оцінювання пропорційності обмежень саме військовими адміністраціями залишаються не досить розробленими, що й зумовило вибір теми даної статті.

Мета статті полягає в комплексному аналізі конституційно-правових засад реалізації права на мирні зібрання в умовах воєнного стану, виявленні суперечностей між національним законодавством і міжнародними стандартами, а також у розробці теоретичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення балансу між національною безпекою та фундаментальними свободами людини.

Виклад основного матеріалу. Мирне зібрання, як основне право вільного вираження думок та громадської активності, є важливим елементом демократії.

Як зазначає О. Білаш, поняття «мирне зібрання» можна визначити через категорії загального і одиничного, оскільки це дозволяє глибше розкрити сутність цього явища, зважаючи на його універсальні характеристики та конкретні форми. Загальне в контексті мирного зібрання відображає основні характеристики, що визначають це правове явище, а одиничне – те, що специфічне для окремих форм зібрань. Отже, категорія «мирне зібрання» є загальним поняттям, що включає в себе різноманітні форми вираження публічної думки, обговорення питань, підтримки ініціатив або протесту, кожна з яких має унікальні риси [1, с. 217]. Це поняття охоплює різноманітні форми колективної діяльності, що здійснюється без насильства, з метою публічного вираження поглядів, обговорення питань або підтримки визначених ініціатив і реалізується у формі проведення мирних зібрань (зборів, мітингів, демонстрацій тощо). Зокрема, у Цивільному кодексі України передбачені й інші форми, як-от конференції, фестивалі, засідання, що також можна трактувати як мирні зібрання. Важливо зазначити, що свобода мирних зібрань охоплює навіть такі специфічні форми, як пікети, наметові містечка, пробіги, різноманітні масові культурні заходи. Поряд із класичними мітингами та маршами, у сучасному правовому полі особливої актуальності набувають новітні форми взаємодії у громадському просторі, зокрема смартмоби. Вони дозволяють ефективно привертати увагу соціуму до суспільно значущих проблем, нерідко переходячи у площину цифрового/віртуального простору. Узагальнюючи викла-

дене, можна констатувати, що інститут мирних зібрань на сучасному етапі трансформується та виходить за межі суто традиційних фізичних форм.

З огляду на таку багатогранність доцільно розширити теоретичне розуміння «мирного зібрання» через законодавче закріплення презумпції мирного характеру заходу. Загальні ознаки мирного зібрання полягають у тому, що це діяльність групи осіб, спрямована на публічне вираження думок або спільних поглядів, що проходить мирним шляхом. Ці ознаки не змінюються від форми до форми, однак кожна з таких форм має свої специфічні характеристики, які відрізняють одну форму від іншої. Наприклад, збори громадян за місцем проживання можуть мати територіальну обмеженість, богослужіння чи релігійні обряди визначаються контекстом віри та можуть мати духовний зміст, а процесії зазвичай включають рух людей в якомусь напрямку, часто з релігійним чи культурним підтекстом. Усі ці форми мають спільні риси мирного зібрання, але водночас виокремлюються своїми особливостями, властивими конкретному виду чи типу зібрання.

Варто зазначити, що поняття «мирне зібрання» часто не обмежується класичними формами протесту чи політичних акцій, а включає більш різноманітні й інклюзивні варіанти. Учені, зокрема Р. Мельник, зазначають, що це можуть бути навіть музичні паради, вуличні святкування, флешмоби чи блокування. Таке широке трактування показує, що форма мирного зібрання є динамічною і залежить від конкретних соціальних, політичних і культурних умов [2, с. 39].

Водночас, поза межами класифікації форм, критично важливим є врахування юридичних ознак мирних зібрань. Зокрема, науковець М. Середа, наголошує, що мирне зібрання включає усвідомлену зустріч групи осіб із чітко визначеною метою публічного вираження поглядів у конкретному місці та з дотриманням принципів мирного проведення. Це дозволяє розглядати мирні зібрання як важливий інструмент для демократичного обговорення суспільних питань та підтримки прав людини [3, с. 52].

Цікавою є також перспектива дослідження взаємозв'язку між правом на мирне зібрання та іншими правами, як-от право на свободу віросповідання та право на страйк. Право на мирні зібрання не існує у вакуумі й тісно переплітається з іншими основними правами, що стосуються свободи вираження та громадянських свобод. Тому важливо розглядати це право в контексті ширшої системи прав людини, зокрема, з урахуванням балансу інтересів громадськості, держави й індивідуумів.

Воєнний стан, запроваджений в Україні через повномасштабну збройну агресію Російської Федерації, кардинально змінив правове середовище, у якому відбувається реалізація права на мирні зібрання. В умовах постійних загроз національній безпеці та громадському порядку держава змушена обмежувати окремі конституційні права, зокрема й право на мирні зібрання. Це ставить перед українським суспільством і урядом складне завдання: усвідомити та забезпечити баланс між захистом національної безпеки та дотриманням демократичних принципів і прав людини.

Однак ці обмеження мають відповідати як національному законодавству, так і міжнародним стандартам, що встановлюють межі допустимих обмежень у надзвичайних ситуаціях. Ст. 39 Конституції України встановлює фундаментальне право громадян на мирні зібрання, яке є невід'ємною частиною демократичного суспільства. Це положення передбачає можливість громадян збиратися для висловлення своєї думки, обговорення соціальних, економічних, політичних питань, а також для мирного протесту чи підтримки тих чи інших ініціатив. Умовою реалізації цього права є завчасне повідомлення органів виконавчої влади або місцевого самоврядування, що створює баланс між свободою громадян і необхідністю забезпечення громадського порядку [4].

Право на мирні зібрання в Україні має особливу цінність, оскільки воно є ефективним інструментом громадського контролю за владою та способом прямої участі громадян у політичному житті країни. Історія України підтверджує значення

цього права, адже саме завдяки масовим мирним зібранням, як-от Революція гідності, громадяни змогли вплинути на державний устрій, домогтися політичних змін і захисту своїх свобод [5, с. 335].

Однак Конституція України передбачає можливість тимчасового обмеження цього права у випадках, коли його реалізація може загрожувати національній безпеці, громадському порядку або правам інших осіб. Таке обмеження обумовлене ст. 64 Основного закону, яка дозволяє встановлювати винятки для деяких конституційних прав в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема під час воєнного стану. Такі обмеження повинні бути обґрунтованими, відповідати загрозам, що виникли, і не виходити за межі необхідності.

Цей підхід дозволяє державі захищати громадський порядок і безпеку, водночас залишати простір для реалізації прав громадян там, де це можливо без шкоди для суспільства. Проте такі обмеження потребують ретельного регулювання, щоби уникнути зловживань і забезпечити збереження демократичних принципів навіть у кризових умовах.

Воєнний стан, запроваджений в Україні Указом Президента № 64/2022, є правовим механізмом, який дозволяє державі оперативно реагувати на загрози, пов'язані з агресією проти її суверенітету. У цих умовах гарантування національної безпеки, забезпечення громадського порядку та життєдіяльності держави потребує тимчасового обмеження окремих конституційних прав, зокрема права на мирні зібрання. Такі заходи не є винятковими, адже відповідно до міжнародного права, зокрема й Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, держава має право встановлювати деякі обмеження прав громадян у разі надзвичайних ситуацій [6].

Хоча Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (№ 389-VIII) визначає загальні повноваження військових адміністрацій щодо обмеження конституційних свобод, він не забезпечує детального процедурного регулювання порядку реалізації права на мирні зібрання [7].

Україна, будучи учасником численних міжнародних договорів у сфері захисту

прав людини, зобов'язана забезпечувати їх дотримання навіть у складних умовах, як-от воєнний або надзвичайний стан. П. 1 ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права встановлює ключовий принцип: у ситуаціях надзвичайного характеру держава може тимчасово відступати від своїх зобов'язань лише в тому обсязі, який зумовлений гостротою ситуації. Водночас такі заходи не можуть мати дискримінаційного характеру за ознаками раси, статі, мови, релігії чи соціального походження [8].

Це положення накладає подвійне зобов'язання на державу. По-перше, обмеження прав мають бути пропорційними реальній загрозі та спрямованими виключно на подолання кризи. По-друге, такі обмеження повинні бути чітко регламентовані, щоб уникнути ризику зловживання або надмірного втручання у права громадян. Умови кризи не можуть слугувати виправданням для свавільного обмеження прав або переслідування окремих груп населення. Наприклад, право на мирні зібрання може бути обмежене, але ці обмеження повинні бути чітко обґрунтованими й відповідати як національним, так і міжнародним стандартам. У разі порушення цих норм держава ризикує втратити довіру як власного населення, так і міжнародної спільноти [9, с. 98].

Для мінімізації ризиків правової невизначеності пропонується впровадити «трискладовий тест», адаптований до умов воєнного стану, для ухвалення рішень про заборону зібрання. Військова адміністрація повинна довести не просто наявність загрози, а 1) законність обмеження (наявність прямої норми); 2) легітимну мету (наприклад, захист від обстрілу); 3) необхідність та пропорційність (неможливість гарантувати безпеку іншим шляхом, наприклад через зміну місця зібрання на укриття). Окрім того, необхідно нормативно закріпити обов'язок органів надавати альтернативні локації для проведення заходів (безпечні майданчики), замість повної заборони зібрання, що забезпечить реальний баланс між безпекою та демократичними свободами.

Національне законодавство України, зокрема Закон України «Про правовий

режим воєнного стану», загалом відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини. Закон передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав, зокрема й права на мирні зібрання, в інтересах національної безпеки та громадського порядку. Проте наявні положення мають загальний характер і не містять досить чітких критеріїв для встановлення меж таких обмежень. Це створює ризики правової невизначеності, які можуть призводити до надмірного втручання або навіть зловживань з боку державних органів.

Відсутність спеціального закону про свободу мирних зібрань є однією із ключових проблем правового регулювання. Нині в Україні немає нормативного акта, який би комплексно та детально визначав процедуру організації, проведення і допустимого обмеження мирних зібрань, зокрема в умовах воєнного стану. Як наслідок, чинне законодавче поле створює передумови для впровадження непропорційних обмежень фундаментальних прав і свобод, що корелюється з науковою позицією О. Коренцова щодо ризиків надмірного державного втручання в умовах воєнного стану [10]. Регулювання цього права часто залежить від локальних рішень військових адміністрацій, які іноді виходять за межі їхніх повноважень [11, с. 13].

Така ситуація створює простір для суб'єктивності та різночитань, які можуть обмежувати свободи громадян більше, ніж це необхідно. У демократичному суспільстві кожне обмеження прав має бути пропорційним, обґрунтованим та чітко зафіксованим у законодавстві. Відсутність таких правил не тільки ставить під загрозу права громадян, але й знижує довіру до органів влади.

Удосконалення законодавства в цьому напрямі є нагальною потребою. Ухвалення спеціального закону, який би регулював порядок проведення мирних зібрань в умовах воєнного стану, дозволило б уникнути правових колізій, забезпечити прозорість і створити чіткі межі для дій органів влади. Такий крок зміцнив би правову основу захисту громадянських свобод навіть у надзвичайних умовах.

Обмеження, запроваджені під час воєнного стану, з одного боку, є правовим способом захисту суспільства, але з іншого – вони повинні бути чітко регламентовані для уникнення порушення основоположних прав громадян. Надання військовим адміністраціям та командуванню таких широких повноважень накладає на них відповідальність за пропорційність і обґрунтованість ухвалених рішень. Також це підкреслює важливість чіткого нормативного врегулювання для забезпечення балансу між необхідністю обмежень і дотриманням принципів верховенства права [12, с. 126].

Право на мирні зібрання в умовах воєнного стану може бути обмежене лише за умов, що відповідають принципам демократичного суспільства. Це передбачено як національним законодавством, так і міжнародними нормами, зокрема й Міжнародним пактом про громадянські й політичні права та Європейською конвенцією із прав людини. Згідно зі ст. 21 Пакту, обмеження допускаються лише в інтересах державної чи громадської безпеки, охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Рішення про обмеження мирних зібрань можуть ухвалюватися судом (ст. 39 Конституції України) або уповноваженими органами в рамках правового режиму воєнного стану. Важливо зазначити, що такі заходи мають бути пропорційними та відповідати обставинам, що склалися [1].

Наказ Черкаської обласної військової адміністрації № 3/150 від 19 квітня 2022 р., який встановлює порядок проведення мирних зібрань виключно за погодженням із військовою адміністрацією, ілюструє реальний приклад того, як в умовах воєнного стану держава прагне забезпечити баланс між громадянськими правами та безпековими вимогами. Встановлення такого порядку дозволяє оперативно реагувати на ризики, що можуть виникати під час масових заходів, особливо в регіонах, де загрози національній безпеці чи громадському порядку залишаються значними. Зокрема, адміністрація має змогу локально враховувати актуальну ситуацію в регіоні, забезпечувати охорону громадського порядку й мінімізувати ймовірність дестабілізації [13].

Однак, попри очевидні переваги, такий підхід породжує низку юридичних і концептуальних питань. Делегування військовим адміністраціям права визначати можливість проведення мирних зібрань фактично прирівнює їх до судових органів, що може суперечити принципу розподілу влади. Конституційний Суд України у своєму рішенні від 19 квітня 2001 р. підкреслив, що завчасне повідомлення органів влади про проведення мирних зібрань має на меті гарантувати їх проведення, а не створювати перешкоди. Отже, погоджувальний порядок, за яким адміністративні органи отримують право відмовляти у проведенні заходів, може порушувати конституційні засади цього права.

Додатковою проблемою є відсутність чітко визначених критеріїв і процедур для ухвалення рішень військовими адміністраціями. Це може призводити до суб'єктивності, зловживань і навіть до дискримінаційного підходу щодо деяких груп громадян чи тем зібрань. За таких умов реалізація права на мирні зібрання може стати залежною від політичної чи адміністративної доцільності, що прямо суперечить духу Конституції України [14, с. 184].

Отже, хоча наказ Черкаської обласної військової адміністрації є прагматичним інструментом гарантування громадської безпеки під час воєнного стану, його впровадження підкреслює необхідність удосконалення законодавства. Законодавче врегулювання порядку проведення мирних зібрань із чіткими нормами, які враховують як інтереси безпеки, так і права громадян, є критично важливим для уникнення правових колізій і зловживань.

Аналіз конституційних засад реалізації права на мирні зібрання в умовах воєнного стану свідчить про складність і багатогранність цього питання. З одного боку, держава зобов'язана гарантувати безпеку громадян та національну безпеку в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз. З іншого боку, обмеження цього права мають бути обґрунтованими, пропорційними та відповідати як міжнародним стандартам, так і національній правовій системі.

Важливим аспектом є дотримання Україною міжнародних стандартів у сфері прав людини навіть у надзвичайних умовах. Це передбачає чітке визначення меж обмежень прав і механізмів їх оскарження. Лише через послідовне вдосконалення законодавства та правозастосовної практики держава зможе досягти належного балансу між захистом національної безпеки та дотриманням прав людини.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що сучасні безпекові та технологічні виклики вимагають суттєвого теоретичного оновлення цього поняття. В умовах цифровізації та постійних воєнних загроз право на мирні зібрання трансформується та виходить за межі класичних фізичних форм. Водночас аналіз чинного законодавства та практики військових адміністрацій виявив критичну невизначеність процедур обмеження прав. Фактичний перехід від проведення мирних зібрань на підставі повідомлення до дозвільного порядку проведення мирних зібрань свідчить про необхідність упровадження чітких юридичних заборонників. Зокрема, доцільно застосовувати адаптований «трискладовий тест» для перевірки законності, легітимності та пропорційності кожного окремого обмеження. Такий інструментарій дозволить уникнути суб'єктивного трактування правових норм представниками влади та забезпечить дотримання міжнарод-

них стандартів навіть у надзвичайних умовах.

Особливої уваги потребує усунення законодавчих колізій, оскільки відсутність спеціального закону про мирні зібрання призводить до хаотичного встановлення локальних правил, що подекуди прямо суперечать Конституції України. Режим воєнного стану повинен виступати підставою виключно для необхідного й обґрунтованого обмеження прав, а не бути юридичним виправданням для їх свавільного скасування. Лише через гармонізацію національного законодавства та розроблення механізмів створення безпечних умов для проведення заходів можна забезпечити дієвий баланс між національною безпекою та конституційними свободами людини. У зв'язку із цим подальші перспективи дослідження в даному напрямі вбачаються в розробленні конкретної дорожньої карти щодо гармонізації українського законодавства із практикою Європейського суду з прав людини в частині «позитивних зобов'язань» держави. Актуальним залишається пошук механізмів, які б дозволили органам влади не просто забороняти заходи, а створювати умови для їх безпечного проведення, зокрема шляхом визначення переліку захищених локацій. Окрім того, наукового інтересу потребує аналіз трансформації права на зібрання в поствоєнний період як ключового інструменту громадського контролю за процесами відбудови держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білаш О. Питання законодавчого врегулювання мирних зібрань в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2022. Вип. 71. С. 216–221. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.36>
2. Мельник Р. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ, 2015. 168 с.
3. Серета М. Право на мирні зібрання: теоретичні, практичні та порівняльно-правові аспекти : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 204 с.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.12.2025).
5. Ярмол Л. Право на мирні зібрання: до уточнення загальнотеоретичної характеристики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2016. № 850. С. 331–337.
6. Про введення воєнного стану : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

8. Свобода мирних зібрань. Українська гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/advices/svoboda-myrynyh-zibran/>

9. Серета М. Співвідношення права на свободу мирних зібрань із суміжними правами. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 4 (83). С. 97–107.

10. Коренцов О. Актуальні питання застосування норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану» і їх вплив на адміністративно-правовий статус громадян під час дії воєнного стану. *Проблеми законності*. 2024. № 167. С. 98–129. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.167.317976>

11. Загороднюк А. Право на мирні зібрання в системі конституційних прав і свобод людини і громадянина. *Правничий часопис Донецького університету*. 2018. № № 1–2. С. 11–16.

12. Конституційне право України : підручник. 11-е вид., переробл. та доп. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.

13. Про проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів на території Черкаської області : наказ Черкаської обласної військової адміністрації від 19.04.2022 р. № 3/150. URL: <https://smilarada.gov.ua/sites/default/files/3-150.pdf>

14. Терлецький Д., Афанасьєва М., Батан Ю. Конституційне право : навчальний посібник / за заг. ред. Д. Терлецького ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 584 с.

Стаття надійшла в редакцію: 02.11.2025

Стаття прийнята: 08.12.2025

Опубліковано: 22.12.2025

